

KARİKATÜRDE İNTİHARIN TEMSİLİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ¹

Nalan Karakuş*, Serpil Aygün Cengiz** -

ÖZET

Bu çalışma, intiharın medyada temsili olarak karikatürlerde intihar davranışının hangi yaygın inançlara dayalı ele alındığını ve bu inançların gerçeklikle uygunluğu konusunda eleştirel bir çözümleme yapmayı amaçlamaktadır. Bunun için beş mizah dergisinin (Gırgır, Limon, Leman, Penguen ve Uykusuz) çeşitli sayılarından elde edilen 205 adet intihar konulu karikatür, fotoğraf ve çizgi öykülerde intihar davranışına ilişkin bilgiler ve ön yargılar gösterilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme sonucunda, karikatürlerde daha çok intihar girişiminin çizildiği, daha çok erkeklerin girişimde bulunduğu, çoğunlukla yüksekten atlama ve asi yönteminin kullanıldığı; karikatürlerin çoğunda

intiharın bir probleme çözüm olarak gösterildiği, yarısına yakınında ise intihara bir anlam yüklendiği ve toplumun tepkileri içinden de en çok duyarsızlığın vurgulandığı görülmüştür. Bu açıdan mizah dünyasında intiharın temsili pek çok yönden gerçeklikte intihar ile ilgili yapılan çalışmaların bulguları ile uyumlu değildir ve intiharla ilgili yanlış inanış ve önyargıların bu alanda da varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Sonuç olarak gazete haberlerinde intiharın temsiline eksik ve yanlış bilinenlere dayalı olmasına benzer şekilde intihar konulu karikatürlerde de intihar fenomenine ilişkin olarak doğru olmayan inanışların ve kimi önyargıların bulunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İntihar, karikatür, Gırgır, Limon, Leman, Penguen, Uykusuz

ABSTRACT

A Critical Survey of the Representation of Suicide in Cartoons

The aim of this study is to examine how suicide is represented in cartoons and how it pictures the common beliefs and prejudices about suicide in terms of presentation of suicide in media and to make a critical analysis of those cartoons. The issues of five different humour magazines (Gırgır, Limon, Leman, Penguen and Uykusuz) have been scanned and cartoons, photos and comicstrips

* Dr., Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu

** Doç.Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilim Bölümü

¹ Bu çalışma, Nalan Karakuş'un Doç.Dr. Serpil Aygün Cengiz'in danışmanlığında çok boyutlu akademik bir işbirliği içinde birlikte çalışarak tamamladığı *Medyada İntiharın Temsili: Karikatürde İntihar* başlıklı yüksek lisans tezinin (2012, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı) Serpil Aygün Cengiz tarafından makale biçiminde düzenlenerek yayıma hazır hale getirilmiş yeni bir versiyonudur.

related to suicide have been selected for the research. 205 cartoons obtained in this study have been analysed and it has been found that suicide; as it appears in cartoons, is drawn mostly as; a behavior of suicide attempt, mostly carried out by males, for which jumping from high places and hanging are preferred as the method of intervention, it is pointed out as a solution of a problem in more than half of them, it is referred to an emotional sense in nearly half of them and insensitivity is the most pointed reaction of the society about suicide. In this respect representation of suicide in the world of humour is not compatible with the results of the studies about suicide what happens in reality and prejudices subsist also in humour. As a result it has been observed that there is a serious lack of information among cartoonists just like it has been observed that media reports on suicide cases are full of false beliefs and prejudices.

Key Words: Suicide, cartoon, *Gırgır*, *Limon*, *Leman*, *Penguen*, *Uykusuz*

Giriş

İntihar, Durkheim'ın (1992) tanımıyla "bir insanın doğuracağı sonucu bilerek olumlu veya olumsuz bir eylemle doğrudan veya dolaylı olarak kendini ölüme sürüklemesidir" (1992). Medyada intiharın bir olgu ve/veya olay şeklinde yer alarak betimlenişindeki önemin anlaşılmasının tarihi ise çok eskidir. Daha 18. yüzyılda Alman yazar Johann Wolfgang Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* (1996 [1787]) adlı romanı "yayımlanışından sonra romanın kahramanının intihar şeklini harfiyen uygulayarak kendini öldüren genç insanların sayısındaki dikkati çeken artışın ardından Avrupa'da pek çok yerde yasaklanmış"tır (akt. Şavur ve ark. 2013). Medyada intiharın söz konusu sorunlu temsilinden kaynaklanan olumsuz etkisine "Werther etkisi" denmektedir (Aygün Cengiz, 2009). Medyada intiharın temsili konusunun araştırılması gerek intiharın dinamiklerini anlamada gerekse önlemede önemli bir yere sahip olmuştur. İntihar davranışına ilişkin olarak basın yayın organlarında yer alan betimlemelerin/ tartışmaların etkisi uzun yıllar boyunca sorgulanmış ve günümüze kadar da çok sayıda araştırmanın konusu olmuştur (bkz.: Sakarya ve ark. 2013; Aygün Cengiz 2009; Gençöz 2008; Palabıyıköğlü ve Karacan 2008;

Schmidtke ve ark. 2005; Jamieson et al 2003; Palabıyıköğlü ve ark. 2001; Palabıyıköğlü 1994; Palabıyıköğlü ve ark. 1994; Sonneck et al 1994).

Gazete haberlerinde intihar davranışının sunumu ile ilgili yapılmış ve habercilik açısından durumun olumsuzluğunu gösteren (yukarıda da bazılarına değinilen) pek çok çalışmaya rağmen karikatür dünyasında intiharın nasıl temsil edildiğine ilişkin geniş kapsamlı bir çalışmaya bu araştırma için yapılan literatür çalışması sırasında rastlanamamıştır²

Bu çalışmada karikatürlerde intihar davranışının temsilinin gazete haberlerindeki olumsuz/eksik/yanlış temsil ile benzerliğinin olup olmadığı, Türkiye'de yayımlandıkları zamanların (1972-2010 yılları arasında) en popüler mizah dergilerinde yer alan intihar davranışı konulu karikatürlerin analizi yoluyla araştırılmıştır. Bu amaçla *Gırgır*, *Limon*, *Leman*, *Penguen* ve *Uykusuz* dergilerindeki intihar davranışı konulu karikatürlerde intihar edimi içinde olanların cinsiyetine, intiharın ruhsal rahatsızlıklarla ilişkilendirilip ilişkilendirilmediğine, intiharın bir çözüm yolu olarak sunulup sunulmadığına ve intihar davranışına yüklenen anlamlara, sonuçta ise bütün bu sunumların ardındaki inanışların gerçeklikle tutarlı olup olmadığına eleştirel bir bakışla bakılmıştır.

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, *Gırgır*, *Limon*, *Leman*, *Penguen* ve *Uykusuz* dergilerinde yer alan intihar konulu karikatürler incelenmiştir. İsmi geçen dergilerin yayımlanan tüm sayıları (intihar davranışı konulu karikatür sayısının çokluğu nedeniyle) araştırmaya dahil edil(e)mmiştir. *Gırgır* dergisinin 1972 yılında

² Konu ile ilgili olarak ulaşılabilen üç çalışma olmuştur : Bunlardan biri P.H. Carette ile J.P. Soubrier adlı araştırmacılar ait "Print Media and Suicide" (2010) başlıklı bir poster bildiri özettir; diğer çalışmalar ise Brian L. Mishara tarafından yazılmış olan "How the Media Influences Children's Conceptions of Suicide" (2003) ile David Lester'in "Reflections on Jokes on Cartoons about Suicide" (2012) başlıklı çalışmalardır.

Gün gazetesinin hafta sonu eki olarak yayınlanmaya başlayan ilk sayıları ile 1973 tarihinden itibaren bağımsız bir dergi olarak düzenli bir şekilde yayımlanmaya başladığı 1980 yılı seçilmiştir. 1985-1992 yılları arasında yayımlanan *Limon* dergisinin ise kütüphane çalışmaları sırasında ulaşılabilen tüm sayıları 1987 ve 1990 yıllarına ait olduğu için bu iki yıl taranmıştır. *Leman* dergisi 1991 yılı Kasım ayında yayınlanmaya başlamıştır; ancak kütüphane çalışmaları sırasında bu derginin hiçbir yılının tüm sayılarına ulaşamamıştır; bu nedenle derginin sayılarının en yoğun olarak bulunabildiği 1991 yılı Kasım ve Aralık sayıları ile 1992 yılına ait (arşivde bulunmayan Mart, Nisan, Ağustos, Kasım ve Aralık sayıları hariç) tüm sayıları taranmıştır. Karikatür dünyasında intiharın son dönemde nasıl temsil edildiğine ilişkin bir değerlendirme yapabilmek için de günümüzün en yüksek tirajlı mizah dergileri olan, 2002 yılından beri yayımlanmakta olan *Penguen* ile 2007 yılından beri yayımlanmakta olan *Uykusuz* dergileri bu araştırma için seçilmiştir; her iki derginin de (bu araştırmanın gerçekleştirildiği yıl 2011 olduğu için) 2010 yılına ait tüm sayıları taranmıştır.

Çalışmada incelenen mizah dergilerinde yer alan intihara ilişkin tüm görsel ve dilsel göstergeler dikkate alındığı için söz konusu göstergelerin yer aldığı karikatürlerin haricindeki fotoğraflar ve diğer mizah metinleri de araştırmaya hem sayısal olarak hem çözümlemelerde dâhil edilmiştir.

Sözü edilen dergilerin belirlenmiş olan sayılarının taranması sonucunda elde edilen toplam 205 karikatür, öncelikle içerik çözümlemesi ile ele alınmış, ardından elde edilen veriler doğrultusunda örnek olarak seçilen karikatürler eleştirel bakış açısıyla analiz edilerek karikatür dünyasında mizah dili aracılığıyla intihar olgusuna ilişkin inanışlar ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

2. Bulgular ve Tartışma

Araştırma için (yukarıda belirtilen sayıları) incelenen *Gırgır*, *Leman*, *Limon*, *Penguen* ve *Uykusuz* dergilerinde yer alan intihar davranışı konulu karikatürlerde aşağıdaki başlıklar

altında öncelikle içerik çözümlemesi yapılmıştır:

1. Karikatürlerde gösterilen intihar eyleminin aşamaları,
2. Karikatürlerde intihar düşüncesi/girişimi olan veya eyleminde bulunan varlıklar,
3. Karikatürlerde tekil ve çoklu intiharlar,
4. Karikatürlerde aktif ve pasif intiharlar,
5. Karikatürlerde intihar edimi içinde olan varlıkların cinsiyeti,
6. Karikatürlerde sunulan intihar etme yöntemleri,
7. İntihar mektubu ya da intihar notunun gösterildiği karikatürler,
8. İntiharı ruhsal rahatsızlıkla ilişkilendiren karikatürler,
9. İntiharın çözüm olarak sunulduğu karikatürler,
10. Karikatürlerde intiharın çözüm/neden olarak sunulduğu problemler,
11. Karikatürlerde intihar davranışına yüklenen anlamlar,
12. Karikatürlerde intihar eylemine/düşüncesine gösterilen tepkiler.

Araştırmada mizah dergilerindeki intihar konulu tüm karikatür, fotoğraf, mizah metinleri ve çizgi öyküler incelendiğinde 205 adet metin elde edilmiştir. Dağılım olarak *Gırgır* dergisinde 21, *Leman* dergisinde 19, *Limon* dergisinde 93, *Penguen* dergisinde 41, *Uykusuz* dergisinde 31 metin bulunmuştur. 205 metin içinde tek fotoğraf³ ise *Penguen* dergisinde yayımlanmıştır.

³ *Penguen* dergisinde, 'mor_ayva'rumuzu ile yayınlanmış'aklı-ı millet'başlıklı fotoğrafta silah satılan bir dükkanın vitrini ve vitrinde de "Bihter'in kendini öldürdüğü tabanca gelmiştir" başlıklı bir yazı görülmektedir (*Penguen*, 01.07.2010, Sayı 406).

2.1. Karikatürlerde Gösterilen İntihar Eyleminin Aşamaları

Mizah dergilerinden elde edilen 205 metinde ilk inceleme intiharın temsilinin intihar ediminin hangi aşamada karikatürde çizilmiş olduğudur. Bu bölümde sınıflandırma; intihar düşüncesi, intihar girişimi, tamamlanmış intihar ve intihar görüntüsü verilmiş ölüm konulu karikatürler olarak yapılmıştır. Araştırmada incelenen karikatürlerde "tamamlanmış intihar eylemi", "intihar girişiminde bulunanların gösterilmesi" veya "intihar düşüncesinin gösterilmesi" aynı anda söz konusu oluyorsa sunulan eylemin/edimin sonuncusu dikkate

alınarak sayılarak tabloya yerleştirilmiştir. Bunun dışında incelenen karikatürlerin iki çoklu intihar karikatüründe hem intihar düşüncesi hem de tamamlanmış intihar çizildiği ve ayrı ayrı değerlendirildiği için aşamaların dağılımının gösterildiği toplam sayı karikatür sayısından fazla çıkmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan taramaların sonucunda karikatürlerde gösterilen intihar eyleminin aşamalarına ilişkin sayısal dağılım incelendiğinde ağırlığın %56,5 ile intihar girişimi aşamasında olduğu görülmektedir (bkz.: Tablo 1).

Tablo 1: Karikatürlerde Gösterilen İntihar Eyleminin Aşamalarına İlişkin Sayısal Dağılım

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	Tamamlanmış İntihar Eyleminin Gösterildiği Karikatür Sayısı	İntihar Girişiminde Bulunanların Gösterildiği Karikatür Sayısı	İntihar Düşüncesinin Gösterildiği Karikatür Sayısı	İntihar Görüntüsü Verilmiş Ölüm Konulu Karikatür sayısı
<i>Gırgır</i>	21	2	16	3	-
<i>Leman</i>	19	8	8	4	-
<i>Limon</i>	93	28	58	6	2
<i>Penguen</i>	41	14	17	10	-
<i>Uykusuz</i>	31	6	18	4	3
Toplam	205	58 (%28)	117 (%56,5)	27 (%13)	5 (%2,4)

İncelenen 205 metinden 58 tanesinde (%28) tamamlanmış intihar konu edilmiştir. Karikatürlerin 117 tanesinde (%56,5) intihar girişimi konulu karikatürler yer almaktadır. İntihar düşüncesi ise 27 (%13) karikatürde temsil edilmektedir. 5 karikatürde (%2,4) ise intihar görüntüsü verilmiş ölüm/cinayet konusu işlenmiştir. Örneğin Mahmut Tibet'in bir karikatüründe (*Limon*, 20.12.1990, Sayı 251) ameliyathanede ölmüş bir hasta için doktor hastanın göğsüne bir silah yerleştirerek başka bir doktora "Heey relax⁴ dostum! Bu işlerde yenisin ha! Silahı eline tutuşturduk mu intihar süsü verdik demektir" ifadesiyle karikatürün alt metninde anlatılanın hekimlerin hatalarının

sorumluluğunu almamaları ve bunun gizlenmesi olduğu söylenebilir.

2.2. İntihar Konulu Karikatürlerde İntihar Davranışı Olan Varlıklar

İntihar konulu karikatürleri intihar düşüncesi/girişimi/eylemi olan varlıkların dağılımı olarak sınıflandırdığımızda genellikle insanların intiharının çizilmesinin yanı sıra hayvan intiharlarının, hatta cansız nesne intiharlarının da çizildiğini görmekteyiz. Çizelge 2'de karikatürlerde intihar düşüncesi/girişimi/eylemi olan varlıkların sayısal dağılımı görülmektedir.⁵

⁴ Karikatürlerdeki balonlarda yer alan ifadeler alıntılanırken yazım biçimi düzeltilmeden olduğu gibi bırakılmıştır.

⁵ Bu dağılım yapılırken araştırmada incelenen karikatürler içerisinde yer alan tek bir karikatürde birden fazla sunulan varlık söz konusu olduğundan her bir varlık ayrı ayrı sayılarak ilgili tabloya yerleştirilmiştir.

Tablo 2: Karikatürlerde İntihar Düşüncesi/Girişimi Olan veya Eyleminde Bulunan Varlıkların Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	İntihar Düşüncesi/Girişimi/ Eylemi olan İnsan(lar)ın Gösterildiği Karikatür Sayısı	İntihar Düşüncesi/Girişimi/ Eylemi olan Hayvan(lar)ın Gösterildiği Karikatür Sayısı	İntihar Düşüncesi/Girişimi/ Eylemi olan Cansız Nesnelerin Gösterildiği Karikatür Sayısı
<i>Gırgır</i>	21	21	-	-
<i>Leman</i>	19	18	2	1
<i>Limon</i>	93	87	3	3
<i>Penguen</i>	41	35	6	-
<i>Uykusuz</i>	31	30	1	-
Toplam	205 ⁶	191 (%92,2)	12 (%5,7)	4 (%1,9)

205 karikatürden 191'i (%92,2) insan intiharlarını konu edinmektedir. Öte yandan 12 karikatürde (%5,7) hayvanların intiharı, 4 karikatürde (%1,9) ise cansız nesnelerin intiharları çizilmiştir. En sık çizilen hayvan intiharı konulu karikatürler ise karaya vuran balina intiharları konuludur. Nesnelerin intiharının çizildiği karikatürlerde ise bu nesnelerin intihar nedeni genellikle artık kullanılmamalarından dolayı yaşadıkları yalnızlık hissidir (örneğin bir karikatürde [Mümin Durmaz, *Limon*, 01.03.1990, Sayı 208] ilerlemiş teknoloji nedeniyle artık kullanılmayan radyonun intiharı gösterilmektedir).

2.3. İntihar Konulu Karikatürlerde Tekil/Çoklu İntihar Dağılımı

Günlük hayatta intihar girişimi veya eylemi bireysel olabileceği gibi genellikle yaşlı intiharlarında olduğu gibi çift intiharı ya da daha çok tarikat topluluklarında görülen toplu intiharlar şeklinde olabilmektedir. Karikatürlerde intiharın temsiline tekil intihar ve çoğul intihar şeklinde dağılımı yapıldığında 171 karikatürde (%84,6) tekil intihar, 31 karikatürde (%15,3) ise çoğul intihar çizildiği görülmüştür. Ele alınan

⁶ *Leman* dergisinde yer alan 2 karikatürde insan-nesne ve insan-hayvan intiharı aynı karikatür içinde gösterilmiş ve ayrı ayrı sayılmıştır bu nedenle toplamı 207 olmaktadır.

karikatürlerden 3 tanesinde intihar düşüncesi gösterilmekle beraber bu karikatürlerde intihar düşüncesine sahip olanın insan, hayvan, cansız nesne olarak bir varlık mı, yoksa birden fazla varlık mı olduğu belirgin değildir; bu nedenle söz konusu 3 karikatür Çizelge 3'te gösterilmemiştir. Bu karikatürlerin biri ülkelerin refah düzeyi ve intihar oranları ile ilgili, diğeri askerlik sırasındaki ölümün intihar olarak gösterilmesini eleştiren bir karikatür, diğeri ise görsel hezeyanları olan bir adamın intiharının konu edildiği çizgi hikâyesidir. Söz konusu metinlerde tekil/çoklu ayrımı yapmak mümkün olmadığı için 3 karikatür bu dağılım içinde değerlendirilememiş ve oran değerlendirmesi 202 karikatür üzerinden yapılmıştır.

Karikatürlerin çoğunda tekil intihar gösterilmektedir; fakat yine de genel olarak gerçeklikte nadiren görülen çoklu intiharlara rağmen karikatür dünyasında çoklu intihar ilgi çekici bir biçimde %15,3 ile hayli yüksek düzeyde temsil edilmektedir. Tekil veya çoklu, intihar edimi konulu karikatürlerin çoğunda gazete haberlerinde olduğu gibi kalıpyargısal değerlendirmelerin yaygınlığı dikkati çekmektedir. Örneğin, başına bir ipe bağladığı taşla kendini denize atmakta olan bir adamın yanında onunla birlikte aynı şekilde intihar etmekte olan adam, kendilerine doğru "Durun! Yapmayın!" diye aceleyle gelen kalabalığa karşı koşarken "Sen atla! Ben onları oyalarım!"

diye bağırılmaktadır (Erşan Yurdakul, *Limon*, 24.09.1987, Sayı 81). Bu çoklu intihar karikatürü örneğinde çoklu intihar girişiminde bulunan kişilerin dayanışmasının ve intihar etme kararlılıklarının değiştirilemezliğinin

çizildiği görülmektedir, bu aynı zamanda karikatüristin üstü örtülü olarak intihar girişiminde bulunan kişilerin bu konuda kararlı ve caydırılmaz şeklindeki bir önyargılı fikre de sahip olduğunu da imlemektedir kanısındayız.

Tablo 3: Tekil ve Çoklu İntiharın Karikatürlerde Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	Tekil İntiharın Gösterildiği Karikatürler	Çoklu İntiharın Gösterildiği Karikatürler
<i>Gırgır</i>	21	19	2
<i>Leman</i>	19	17	1
<i>Limon</i>	93	74	19
<i>Penguen</i>	41	35	6
<i>Uykusuz</i>	31	26	3
Toplam	205	171 (%84,6)	31 (%15,3)

2.4. Karikatürlerde Aktif ve Pasif İntiharlar

İntihar eylemi kişinin kendi hayatını sonlandıracak aktif bir eylemde bulunması olarak "aktif intihar" ve kişinin hayatını idame ettirmek için yapması gereken eylemleri yerine getirmeyerek (yemek yememe, ilaçlarını kullanmama) kendisini yavaş yavaş ölüme götürmesi olarak tanımlayabileceğimiz "pasif intihar" olarak da gruplandırılmaktadır. Pasif intihar genellikle yaşlı intiharlarında görülmektedir. Karikatürde intiharın temsilinde de buna paralel olarak pasif intihar karikatürleri

genellikle yaşlı intiharlarını konu edinen karikatürlerdir. Örneğin Mahmut Tibet bir karikatüründe (*Leman*, 06.01.1992, Sayı 8) yaşlı bir erkeğin yanına koyduğu bir veda zarfı ve sallanan sandalyenin altına yerleştirdiği bir takoz ile okura bir pasif intihar örneği sunmaktadır. Karikatürde intiharın temsilinde aktif ve pasif intiharın dağılımı Çizelge 4'te görüldüğü üzere 205 karikatürün 197'sinde (%96) aktif intihar, 8'inde pasif intihar şeklindedir. Karikatürlerde aktif ve pasif intihar temsilinin gerçeklikle koşturduğu söylenebilir.

Tablo 4: Karikatürlerde Aktif ve Pasif İntihar Temsillerinin Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	Aktif İntihar	Pasif İntihar
<i>Gırgır</i>	21	21	-
<i>Leman</i>	19	18	1
<i>Limon</i>	93	89	4
<i>Penguen</i>	41	38	3
<i>Uykusuz</i>	31	31	-
Toplam	205	197 (%96)	8 (%4)

2.5. İntihar Konulu Karikatürlerde Cinsiyet Dağılımı

İntiharın demografik açıdan incelenmesinde önemli bir veri olan cinsiyet dağılımı da

intihar temalı karikatürlerde konuyla ilgili olarak mizah dünyasında incelenmiştir (bkz.: Tablo 5).

Tablo 5: Karikatürlerde İntihar Edimi İçinde Olan Varlıkların Cinsiyetinin Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	Kadın	Erkek	Kadın ve Erkek	Belirsiz
<i>Gırgır</i>	21	4	17		-
<i>Leman</i>	19	1	18		-
<i>Limon</i>	93	6	75	6	6
<i>Penguen</i>	41	9	25	1	6
<i>Uykusuz</i>	31	2	27		2
Toplam	205	22 (%10,7)	162 (%79)	7 (%3,4)	14 (%6,8)

İntihar konulu karikatürlerde intihar düşünce/girişim/eyleminde bulunan kişilerin cinsiyetlerinin dağılımında 205 karikatürün 162'sinde (%79) yer alan erkekler çoğunluğu oluşturmaktadır. Kadınların intiharının konu edildiği karikatür sayısı 22 olarak %10,7 oranında kalmaktadır. Bu oranlar başta DSÖ verileri⁷ olmak üzere literatür bilgilerimizle tamamlanmış intiharlar söz konusu olduğunda paralel seyretmektedir. Örneğin 34 ülke kapsamında yapılan bir araştırmada, intihar edenlerin "%80,1'inin erkek, %19,9'unun ise kadın" olduğu saptanmıştır (akt. Durak Batıgün 2008:66). İntihar konulu karikatürlerde daha çok erkeklerin çizilmesinden anlaşılmaktadır ki mizah yazar ve çizerleri arasında da intihar daha çok erkeğe has bir davranış olarak algılanmaktadır. Fakat ölümlerle sonuçlanmayan intihar girişimlerinde ise bu oran tersine dönmekte, kadınlar erkeklere göre yaklaşık iki kat daha fazla girişimde bulunmaktadır (akt. Durak Batıgün 2008:66). Ayrıca kadınların intihar girişimini başlatmakta erkeklere göre daha yatkın oldukları, ancak ölmek niyeti taşımadıkları ve bunun da intihar girişimi ile tamamlanması açısından cinsiyetler arasında farklılığı açıklayabileceği öne sürülmektedir

⁷ http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/index.html, Erişim Tarihi: 04.01.2012.

(akt. McAndrew 2007). İntihar literatüründe intihar olaylarındaki cinsiyete ilişkin dökümler karikatür dünyasında karşımıza çıkan cinsiyet panoramasıyla uyuşmamaktadır.

Genellikle hayvan intiharlarının çizildiği karikatürler olmak üzere toplam 14 tane karikatürde (%6,8) ise cinsiyet belirtilmemiştir. 7 karikatürde (%3,4) de kadın ile erkeğin birlikte intihar ettiği çizilmiştir. İntiharın cinsiyet olarak erkeğe yakıştırıldığını gösteren birçok karikatürden örnek olarak Metin Üstündağ'ın bir karikatürü (*Penguen*, 23.12.2010, Sayı 431) gösterilebilir: Bu karikatürde sevgilisiyle birlikte ölmeye karar vermiş bir erkek kendisini öldürerek cennete giderken, kadının erkeği intihar eyleminde *yarı yolda bırakmış olması* erkeğin "Demek ki neymiş, birlikte intihar ederken önce sevgili vurulacaktı" sözüyle anlatılmaktadır.

3.6. İntihar Konulu Karikatürlerde İntihar Yöntemi

İntihar konulu karikatürlerde kendini öldürmek için kullanılan yöntemlere bakıldığında 205 karikatürün 179'unda intihar yönteminin açıkça çizildiği görülmektedir (bkz.: Çizelge 6). Karikatürlerde sunulan intihar yöntemlerine ilişkin olarak detaylı bir gruplandırmanın gösterildiği çizelgede tek bir

karikatürde birden fazla sunulan intihar yöntemi söz konusu olduğunda her bir yöntem ayrı ayrı sayılarak çizelgeye yerleştirilmiştir; bu

nedenle karikatürlerde intihar yöntemi konusunda toplam sayı 184 olarak bulunmuştur.

Tablo 6: Karikatürlerde Sunulan İntihar Etme Yöntemlerinin Sayısal Dağılımı

İntihar Yöntemi	Gırgır	Leman	Limon	Penguen	Uykusuz	Toplam
Yüksekten Atlama	6	3	33	9	9	60 (%32,6)
Ası	5	4	32	6	5	52 (%28,2)
Suya Atlama	4	3	12	2	2	23 (%12,5)
Ateşli Silah	2	1	7	7	4	21 (%11,4)
Delici/kesici Silah	1	2	3	1	3	10 (%5,4)
İlaç/Toksik Madde Alımı	2	1	4	1	2	10 (%5,4)
Ezilme	3	1	1	-	-	5 (%2,7)
Boğulma	-	-	-	2	1	3 (%1,6)
Toplam	23	15	92	28	26	184

Karikatürlerde çizilen intihar yöntemlerinden yüksekten atlama 60 karikatürde (%32,6) ilk sırayı almaktadır. Onu 52 karikatürde (%28,2) çizilen ası yöntemi takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 23 karikatürde (%12,5) çizilen suya atlama yöntemi gelmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda genellikle ilk üç sırada yer alan ateşli silah yöntemi intihar karikatürlerinde dördüncü sırada yer almaktadır. Delici-kesici alet kullanımı ve toksik madde alımı yönteminin çizildiği karikatür sayısı toplam 10'dur (%5,4). 5 karikatürde (%2,7) ise araç önüne atlayarak ezilme yöntemi çizilmiştir. Son olarak genellikle hayvan intiharlarının çizildiği karikatürlerde yer alan boğulma yönteminin çizildiği 3 karikatür (%1,6) bulunmaktadır. Karikatürlerde intihar yöntemine ilişkin veriler konuyla ilgili literatürle uyumlu görünmemektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda intihar yöntemlerinden ilk sırada ası yer almaktadır. İki ve üçüncü sırayı ateşli silah ve toksik madde alımı paylaşmaktadır. Yüksekten atlama bunların arkasında dördüncü sırada yer almaktadır (bkz.: Sayıl 2008; Kendi ve ark. 2000). Karikatürlerde yüksekten atlama yönteminin ilk sırada yer alması bu tür intiharlar girişimlerinde sürecin medyada daha çok sunulduğu ve daha güncel olması, hatta neredeyse yüksek bir yapının üzerinde aşağı bakarak duran kişinin intihar eylemi ile bağdaştırılması olabilir. Bu duruma örnek

olarak İstanbul Boğaziçi Köprüsü üzerinde dalgın bir şekilde manzarayı seyreden kişinin etrafındaki insanların onun intihar edeceğine ilişkin muhtelif yorumlarının çizildiği bir karikatür (Derya Sayın, *Limon*, 15.02.1990, Sayı 206) gösterilebilir.

Erdil Yaşaroğlu'nun *Penguen* dergisinde (28.01.2010, Sayı 384) yayımlanan bir karikatüründe ateşli silahla intihar etme yönteminin çizildiği karikatür örneğinde intihar davranışı içinde olan kişiyle ilgili olarak yapılabilecek tek olumlu girişimin intihar edenin başkalarına zarar vermesi engellemek olduğu anlatılmaktadır. Bu bakış açısı toplumda yaygın olarak bulunan intihar düşüncesi içinde olan bir kişiye hiçbir şekilde yardım edilemeyeceği önyargısıyla uyumaktadır.

Mevcut literatürde intihar nedenleri arasında sıklıkla ilk üç sırada yer alan, intihar konulu karikatürlerde ise daha arka sıralarda bulunan ilaç/toksik madde alımı ile ilgili toplu intihar örneği olan bir karikatürde fakir ve muhtemelen evsiz insanların her birinin arkalarında bir intihar mektubu bırakarak eczanedeki ilaçları içme yoluyla gerçekleştirdikleri toplu intihar da çizilmiştir (Mahmut Tibet, *Limon*, 18.10.1990, Sayı 241).

2.7. İntihar Konulu Karikatürlerde İntihar Notu

İntihar notu intihar eyleminin önemli öğelerinden biridir. Bu konuyla ilgili yurtdışında yapılan bir çalışmada intihar notu bırakma oranı tüm intiharlarda %29 olarak değerlendirilmektedir ve bu notların çoğu 150 kelimeyi aşmayan el yazısıyla yazılmakta ve aileye ya da genel olarak topluma hitaben

yazılan notlar şeklinde olmaktadır (Eisenwort et al 2007). İncelenen 205 intihar davranışı/düşüncesi içeren karikatürün ise 42'sinde (%20,4) intihar notunun çizildiği görülmektedir. Genellikle yaşlı intiharlarına ait bir özellik olarak bilinen intihar mektubu bu çalışmada incelenen karikatürlerde ölümün tamamlanmış intiharlar olduğunun bir ifadesi olarak yer almaktadır.

Tablo 7: İntihar Mektubu ya da İntihar Notunun Bırakıldığı Karikatürlerin Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	İntihar Mektubu ya da İntihar Notunun Bırakıldığı Karikatür Sayısı
<i>Gırgır</i>	21	1 (%4,7)
<i>Leman</i>	19	3 (%15,7)
<i>Limon</i>	93	31 (%33,3)
<i>Penguen</i>	41	4 (%9,7)
<i>Uykusuz</i>	31	3 (%9,6)
Toplam	205	42 (%20,4)

İntihar notunun bir mezartaşı yazısı olarak çizildiği karikatürde (Derya Sayın, *Limon*, 12.06.1990, Sayı 224) Wilhelm Reich'in *Dinle Küçük Adam* (1998 [1945]) isimli kitabına gönderme yapılarak intihar entelektüel açıdan üstün bir davranış biçimi şeklinde sunulmaktadır. Bu karikatürde bir tür intihar notu olarak yer alan mezartaşı yazısı şöyledir:

"Dinle Küçük Adam! Seni ne Marks'ın teorileri, ne de Lenin'in 40m²lik işçi konutları kurtaracak. Sartre, Camus, Niçe de kurtaramadı seni. Peki Şairler... (Bize ne Ak örtülü elmalardan) Freud'muş, Jung'muş, geç onları geeeç!... Ne de mistik ideolojilerde ara mutluluğu. Gökten inen kitaplar da kurtaramadı seni. Ya Mozart'ın notaları kurtardı mı? Mutluluğun kendi elinde. Ver artık kararını... Yaşasın toplu intiharlar!... Hiçliğe doğru ileri! Cezare Pavase'yi unutmadık!"

Karikatürde görünen mezartaşını okumakta olan kişi, içinde T cetveli olan çantası, entelektüelliğin yaygın simgesi küçük yuvarlak gözlükleri ve uzun saçlarıyla üniversite öğrencisi olduğu belli olan genç bir erkektir ve mezartaşı yazısını okuyarak heyecan içerisinde "Ha yaa! Olay bu işte yaa... Herif yutmuş bitirmiş dünyayı yaa!" demektedir. Böylece karikatürdeki veda notu espirili bir biçimde intihar davranışını överek

yüceltmektedir. Benzer bir yüceltme aynı karikatüristin başka bir karikatüründe de görülmektedir. Bu karikatürde (*Limon*, 22.03.1990, Sayı 211) de kendilerini asarak öldürmüş dört kişilik bir müzik grubu görülmektedir, yüzlerinde bir gülümseme vardır ve bıraktıkları intihar notunda "Yaptığımız müziği kimse anlamıyordu, elveda zalim dünya" yazmaktadır.⁸

⁸ Müzisyenlerin intiharıyla ilgili bu karikatür aklı "taklit (kopya) intiharları" getirmektedir. Kişinin medyada sunulan intihar ya da intihar girişimine öykünerek gerçekleştirdiği intihar davranışının bir adlandırması olan "taklit intihar" (bkz. Aygün Cengiz 2009) bu araştırma kapsamında incelenen karikatürler içinde iki karikatürde karşımıza çıkmaktadır. Serdar Kar'ın karikatüründe (*Penguen*, 22.04.2010, Sayı 396) omuzunda gitar bulunan genç bir erkek yanındaki arkadaşına "Abi sence bak ölmek yakışır mı, düşünsene Kurt Cobain, Elves Presley, Michael Jackson gibi starlar gibi ölüp ardından bir sürü hayranım intihar etse ne süper olur, di mi?" derken arkadaşı da içinden "Vay a.k. malı daha iki ay oldu gitar kursuna başlayalı, düşündüğün şeye bak" demektedir. *Uykusuz Dergisi*'nin kapak karikatüründe (06.05. 2010, Sayı 140) ise uçaktan atlayarak *bunge jumping* yapan Başbakan'ın ardından aynı siyasal partiden bir milletvekili de Başbakanı taklit ederek hiç düşünmeden arkasından boşluğa kendini bırakmaktadır.

2.8. İntiharı Ruhsal Rahatsızlıkla İlişkilendiren Karikatürler

İntiharın risk faktörleri arasında ruhsal rahatsızlıklar önemli yer tutmaktadır. Örneğin depresif bozukluğu olan hastaların yaklaşık 2/3'ünde intihar düşüncesi görülmektedir. Bu hastaların yaşam boyu intihar olasılığı ise %15 dolayında olup, depresyondaki intihar oranının diğer psikiyatrik bozukluklardan 3-4 kat daha fazla görüldüğü bildirilmektedir (akt. Ateşçi 2002)

İncelenen 205 karikatürün ise sadece 9 tanesinde (%4,3) intiharın ruhsal rahatsızlıklarla ilişkilendirildiği görülmektedir (bkz.: Tablo 8). Bu durum, mizah çizerlerinin toplumsal sorunlara eleştirel yaklaşım amacı

güden, intiharı bir rahatsızlığın sonucu olarak değil, çeşitli toplumsal sorunların yarattığı çöküntünün olduğu son olarak ifade etme eğilimi şeklinde yorumlanabilir. Nitekim depresyon, kronik tıbbi hastalıklar ve kişilik sorunları gibi risk faktörlerini vurgulama eğiliminde olan geleneksel psikiyatrik yaklaşımın ötesine geçildiğinde, intihar olaylarının toplumsal ve kültürel alanla çok yakın ilişki içerisinde olduğu zaten görülmektedir; söz konusu alanda yoksulluk, politik şiddet, toplumsal şiddet, toplumsal çöküntü, madde bağımlılığı ve en önemlisi ergenlik dönemi gelişimi ile yaşlanma, ailedeki ve iş hayatındaki değişimler bir çok ülkede giderek artmakta olan intihar oranlarıyla doğrudan bağlantılıdır (akt. Alptekin 2002).

Tablo 8: İntiharı Ruhsal Rahatsızlıkla İlişkilendiren Karikatürlerin Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	İntiharın Ruhsal Rahatsızlıkla İlişkilendirildiği Karikatür Sayısı
<i>Gırgır</i>	21	1 (%4,7)
<i>Leman</i>	19	3 (%15,7)
<i>Limon</i>	93	2 (%2,1)
<i>Penguen</i>	41	2 (%4,8)
<i>Uykusuz</i>	31	1 (%3,2)
Toplam	205	9 (%4,3)

İntiharın ruhsal rahatsızlıkla ilişkili sunulduğu 9 karikatürün bir kısmı psikozlu bir karakterin intihar sürecini anlatan çizgi dizi şeklindedir ve intihar düşüncesi/girişimi/eylemi içinde bulunan kişilerin ruhsal rahatsızlıkları "deli raporu bulunması", "başına huni takması", sesli veya görsel halüsinasyonlar eşliğinde ya da "cinnet getirmesi" şeklinde temsil edilmektedir.

2.9. İntiharın Çözüm Olarak Sunulduğu Karikatürler

Medyada intiharın temsilinde önemli etik sorunlardan biri intiharın çözüm olarak sunulmasıdır. Yerel basında yer alan gazetelerdeki intihar konulu haberlerin

incelendiği iki çalışmada (Aygün Cengiz 2009; Şavur ve ark. 2013) intihar haberi sunumunda intiharın çözüm olarak gösterildiği haber sayısı oranı yaklaşık %20'dir. İntiharın karikatürde temsilinde ise bu oran çok daha yüksektir (bkz.: Çizelge 9). 205 karikatürün 133 tanesinde (%64,8) intihar çözüm yolu olarak gösterilmektedir. Bunların bir kısmında intihar doğrudan çözüm olarak önerilmekte, bir kısmında ise başka bir sorunun sonucu olarak ifade edilmektedir. Örneğin Erdil Yaşaroğlu'nun bir karikatüründe (*Penguen*, 19.08.2010, Sayı 413) "Kredi kartı ekstrenizi inceledim, altı ay ömrünüz kalmış" diyen doktoruna "Yapabileceğiniz bişey yok mu doktor bey?" diyen hastasına doktor cevaben "Maalesef intihar edeceksiniz" demektedir.

Çizelge 9: İntiharın Çözüm Olarak Sunulduğu Karikatürlerin Sayısal Dağılımı

Dergi Adı	Dergide Yer Alan İntihar Konulu Toplam Karikatür Sayısı	İntiharın Çözüm Olarak Sunulduğu Karikatür Sayısı
<i>Gırgır</i>	21	18(%85,7)
<i>Leman</i>	19	11 (%57,8)
<i>Limon</i>	93	56 (%60,2)
<i>Penguen</i>	41	26 (%63,4)
<i>Uykusuz</i>	31	22 (%70,9)
Toplam	205	133 (64,8)

İncelenen karikatürlerde intiharın çözüm olarak sunulduğu durumlar toplam 12 kategoride incelenmiştir: Duygusal nedenler, maddi sıkıntı (fakirlik, borç), hayatın

anlamsızlığı, başarısızlık, mutsuzluk, utanç, çaresizlik, talep ve/veya tehdit etme, yalnızlık, öfke-sıkıntı, hastalık ve çıkar sağlama (Tablo 3-11)

Tablo 10. Karikatürlerde İntiharın Çözüm/Neden Olarak Sunulduğu Problemlerin Sayısal Dağılımı

İntiharın Çözüm/Neden Olarak Sunulduğu Problem	<i>Gırgır</i>	<i>Leman</i>	<i>Limon</i>	<i>Penguen</i>	<i>Uykusuz</i>	Toplam
Duygusal nedenler	5		8	6	3	22 (%16,5)
Maddi sıkıntı (fakirlik,borç)	3	1	12	1	3	20 (%15)
Hayatın Anlamsızlığı	1	1	5	3	4	14 (%10,5)
Başarısızlık	2	-	5	3	2	12 (%9)
Mutsuzluk	-	2	4	3	3	12 (%9)
Utanç	2	3	3	2	1	11 (%8,2)
Çaresizlik	2	-	6	1	1	10 (%7,5)
Talep ve/veya tehdit etme	2	1	5	2	-	10 (%7,5)
Yalnızlık	-	2	3	3	1	9 (%6,7)
Öfke-Sıkıntı	-	1	1	2	3	7 (%5,2)
Hastalık	-	-	3	-	1	4 (%3)
Çıkar Sağlama	1	-	1	-	-	2 (%1,5)
Toplam	18	11	56	26	22	133

Karikatürlerde intiharın çözüm olarak sunulduğu en sık karşılaşılan mesele %16,5 oranla karşı cinsle ilişkilerden kaynaklanan duygusal problemlerdir; çiftler arasındaki geçimsizlik, terk edilme veya aşkını ispat etme gibi durumlar da intihara neden olarak gösterilen diğer durumlardır. İkinci olarak ise intihar davranışı 20 karikatürde (%15) fakirlik, kumar ya da kredi kartı borcu gibi maddi problemlere çözüm olarak gösterilmektedir. Bu

bulgular Frank McAndrew ve arkadaşlarının (2007) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yükseköğretim öğrencilerine kurgu intihar senaryoları okutturarak yorumlarını inceledikleri çalışmalarının bulgularıyla uyumlu olmakla beraber ülkemizde yapılan bir çalışmanın sonuçlarıyla da uyuşmamaktadır. Sözü edilen çalışmada intihar girişimleri incelenmiş ve konuyla ilgili en sık karşılaşılan neden olarak ebeveyn ile çatışmalar, eşle ilgili geçimsizlik ve

kişilerarası geçimsizlik ve ruhsal bozukluklar olduğu, bunların arkasından para-ış-okul nedenlerinin geldiği ve en düşük oranda ise fiziksel hastalığın yer aldığı bulunmuştur (Dilsiz 1993).

İntihar konulu karikatürlerde çizilen intihar nedenleri arasında üçüncü sırayı hayatın anlamsız ve sıkıcı bulunması almaktadır. İncelenen karikatürlerinde 14'ünde (%10,5) intihar davranışı hayatın anlamsız ve sıkıcı bulunmasına çözüm olarak gösterilmektedir ve bu sıkıntı hali umutsuzluk ya da mutsuzluk ifadesi ya da ruhsal problem iması olmadan çizilmektedir. Örneğin, Mort Walker'ın bir *Hasbi Tembeler* karikatüründe (*Gırgır*, 24.08.1980, Sayı 420) birbiriyle konuşan iki asker, "sinemada, gazetede ve televizyonda bir şey olmadığı" ve "caddeler de boş olduğu için can sıkıntısından dolayı intihar edip etmemeyi düşünmektedirler. Gerçeklikte "can sıkıntısı" intihar etme nedeni olarak pek sık karşılaşılan

bir durum değildir. İntihar çalışmaları konulu literatürde özellikle erkek intiharlarının en sık nedeni olarak başarısızlık saptanmış olmakla beraber karikatür dünyasında intihara sürükleyen neden olarak başarısızlık seyrek karşılaşılan bir problemdir. Yine benzer biçimde mutsuzluk, utanç hissi ve çaresizlik intihar nedeni olarak gerçek dünyadaki aksine mizah okurunun karşısına pek fazla çıkmamaktadır.

2.11. Karikatürlerde İntihar Davranışına Yüklenen Anlamlar

İncelenen karikatürlerde intihar davranışına yüklenen anlamlar altı başlık altında kategorize edilmiştir: Ambivalans (ölüm ile yaşam arasında kararsız kalma durumu), romantizm, onurlu olma, cesaret, sıra dışılık/özel olma ve gizemsellik (bkz.: Tablo 11).

Çizelge 11: Karikatürlerde İntihar Davranışına Yüklenen Anlamın Sayısal Dağılımı

İntihar Eylemine/ Düşüncesine Yüklenen Anlam	<i>Gırgır</i>	<i>Leman</i>	<i>Limon</i>	<i>Penguen</i>	<i>Uykusuz</i>	Toplam
Ambivalans (ölüm ile yaşam arasında kararsız kalma durumu)	-	3	16	10	6	35
Romantizm	4	1	11	3	4	23
Onurlu Olma	-	1	3	3	6	13
Cesaret	2	2	2	-	2	8
Sıradışılık/Özel Olmak	-	-	2	3	2	7
Gizemsellik	-	-	1	-	-	1
Toplam	6	9	35	20	20	87

İntihar konulu 205 karikatürün 87'sinde (%42,4) intihara yüklenen en az bir anlam mevcuttur. En sık olarak karşılaşılan anlam intihar eden kişinin ölmek istemekle yaşamaya devam etmek arasındaki kararsızlığının ya da intihar girişiminde bulunurken sanki yaşamaya devam edecekmiş gibi hayatıyla ilgili farklı kaygılar içinde bulunmasının çizildiği intihar davranışının *ambivalans* özelliğidir.

İntihara ikinci sıklıkta yüklenen anlam 205 karikatürden 87'sinde karşımıza çıkan "romantizm"dir. 23 karikatürde intihar aşkın kanıtı, kırgınlık veya özlemin şiddetinin göstereni olarak sunulmaktadır. Serkan Yılmaz neden karikatür çizdiğini açıkladığı bir çizgi öyküsünde (*Penguen*, 23.09.2010) kız arkadaşının kaybı sonrasında kendi (gerçek

olup olmadığını bilmediğimiz) intihar girişimini çizerek anlatmaktadır. Çizerlerin kullandıkları dil yakından incelendiğinde yukarıda diğer başlıklar altında intihara ilişkin çoğu düşüncelerinin gerçeklikte intihar edimine ya da düşüncesine yönelik bilgimizle uyuşmadığı görülmektedir. Ayrıca karikatürlerde kullanılan dil bile sorunludur: Örneğin; karikatürlerde intihar girişiminde (teşebbüsünde) bulunmuş, eşdeyişle intihar eylemini tamamlamamış olan kişiler için kendileri veya başkaları "intihar etmek" ifadesini kullanmaktadırlar. Bu duruma Cihan Ceylan'ın bir karikatürü (*Uykusuz*, 02.10.2010, Sayı 157) örnek gösterilebilir: İntihar teşebbüsünde bulunan biri hastane yatağında yatarken arkadaşına "Benim için intihar etti diyomuşsun, bir daha duymiyim canını yakarım, ben intihar etmedim, kafama sıktım" demektedir.

İntihar etmek, 8 karikatürde cesurca bir eylem olarak resmedilirken 7 karikatürde de sıra dışılık anlamını abartılı bir şekilde yüklenmiştir. Örneğin; Uğur Gürsoy'un bir karikatüründe (*Uykusuz*, 19.08.2010, Sayı 155), okunduğunu gördüğümüz bir kitabın iç kapağında yer alan bilgilerden kitabın yabancı yazarının dünyayı gezdiği ve iki kez intihar teşebbüsünde bulunduktan sonra kendi yaptığı tekneyle kaybolduğunun anlatıldığı metnin altında yer alan kitabın çevirmeninin hayatı ise üniversiteden mezun olduktan sonra çevirmenlik yaptığı bilgisiyle tamamlanmaktadır ve kitabı okumakta olan kişi çevirmenin (içinde bir intihar eyleminin geçmediği) sıradan hayatını ima ederek onun için yazıklandırılır.

2.12. Karikatürlerde İntihar Eylemine/Düşüncesine Gösterilen Tepkiler

Toplumda intihar girişimi/eylemine ilişkin farklı inanışlar dolayısıyla farklı tepkiler mevcuttur. Neslihan Şen'in (2008) günümüzde

intiharın alımlanmasıyla ilgili yaptığı bir araştırmada intihara yönelik üç tip ifade ile karşılaşıldığı görülmüştür: Olumsuz ifadeler, olumlu ifadeler ve nötr ifadeler. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu olumsuz ya da nötr ifadelerden birini kullanmıştır. Özellikle intiharı gerçekleştirme nedenleri bağlamında değerlendiren bu ayırmada, gerçek intihar ve intihar girişimlerinin her birinin bir diğerinden farklı olduğu düşünülmektedir. Yaşamdan kopmaya yönelik kesin kararlılık ve cesaret olumlu algılanırken, isteklerin elde edilmesi için bir aracı olarak kullanılan intihar girişimleri olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı çalışmada intihar eğiliminde olan kişiye karşı nasıl davrandıkları sorulduğunda (ne yapması gerektiğini bilmediği için yardım edemeyeceğini ifade eden bir kişi haricinde) tüm katılımcılar böyle bir durumda yardım edeceklerini ifade etmiştir. Bu kişiyle sorunları hakkında konuşmak ve çözümler önermenin yanı sıra katılımcıların yarısından fazlası intiharı düşünen kişiyi psikiyatrist ya da psikoloğa yönlendirmenin faydalı olacağını düşünmekte, az sayıda kişi ise ruh sağlığı profesyonellerinin bu kişileri kendileri tarafından belirlenen normal sınırlar içine sokmaya çalıştıkları için intihar düşüncesi olan kişilere zararlı bile olabileceklerini ifade etmektedir. (Şen 2008)

Toplumun intihar düşüncesi/girişimi/eylemine karşı tepkisine karikatürlerde bakıldığında da benzer sonuçları görmek mümkündür; gerçi kimi karikatürlerde toplumun intihara karşı gösterdiği tepki ya da tepkisizlik eleştirilirken kimi karikatürlerde çizer kendi yorumunu o kişinin ağzından yapmaktadır. Fakat öte yandan karikatürlerde gösterilen tepkilere bakıldığında gerçek yaşamdaki eksik/yanlış bilgiye dayanan tepkilerin karikatürlerde de boy gösterdiği kolaylıkla görülmektedir (bkz.: Tablo 12).

Tablo 12: Karikatürlerde İntihar Eylemine/Düşüncesine Gösterilen Tepkilerin Sayısal Dağılımı

İntihar Eylemine/Düşüncesine Gösterilen Tepkilerin Sayısal Dağılımı	<i>Gırgır</i>	<i>Leman</i>	<i>Limon</i>	<i>Penguen</i>	<i>Uykusuz</i>	Toplam
Duyarsızlık	5	1	14	8	7	35
İkna Etmeye Çalışmak	2	1	9	3	5	20
Üzülmek	2	1	10	5	1	19
Şaşımak	2	2	5	2	2	13
Öfkelenmek	-	3	4	3	2	12
Alay Etmek	3	-	6	-	-	9
Yardım Etmek	2	1	3	1	-	7
Faydalanmak	-	1	2	2	2	7
Toplam	16	10	53	24	19	122

Işık Sayıl bir makalesinde intiharla ilgili olarak "İntihardan söz eden kişi intihar etmez" ve "İntihar konusunda konuşmak bireyi intihara iten bir davranıştır" kalıp yargılarının tamamen yanlış inanışlar olduğunu söylemektedir (1994). Söz konusu yanlış yargılardan ilki intihar planı olan kişiye karşı kayıtsız kalınarak ikincisi ise aşırı kaygı hissedilmesi yüzünden riskli durumda olan kişiye yardım edilmesini engellemektedir. İntihar konulu karikatürlerde söz konusu kaygılı ya da kayıtsız/kaygısız tutumların eleştirisi yerine daha sıklıkla karşılaşılan tavır intihar edenlerin ya da girişimde bulunanların intihar edimiyle sadece dikkat çekmeye çalıştıkları yönünde (hakikate dayanmayan) eleştirisinin yapılmasıdır. Örneğin Kayhan Erkan'ın bir karikatüründe (*Limon*, 05.03.1987, Sayı 52) bir binanın tepesine çıkarak intihar etmeye karar vermiş bir adam aşağıdan kendisine şaşkınlıkla bakan iki kişiye doğru bakarak "Hiç yani, öyle bakarsınız, gidip birkaç kişi daha çağıralım seyretsinler demezsiniz, di mi?" demektedir. Başka bir karikatürde ise (Metin Üstündağ, *Limon*, 22.11.1990, Sayı 246) boynuna taş yerine Oğuz Atay'ın romanı *Tutunamayanlar*'ı bağlayarak intihar etmeye kalkan birini izleyen bir kişi "74 kilo'da yeni milli yalnızımız Seha Kaptan, kendi intiharına Oğuz Atay'ı taş olarak kullanıyor, pöh" diyerek kinayeli konuşarak küçümsemektedir.

Sonuç

İntihar girişiminin muhtemel sonucunun içerdiği bilinmezlik nedeniyle açıklıkla konuşulması çok zor olan bir konudur. Eninde sonunda

başta gelecek olan ölümün kendisi, korkutucu, karanlık, ötelenip yok sayılmaya çalışılan bir şey iken, doyasıya bir yaşam, hatta ölümsüzlük için tüm imkânlarını seferber eden insanlık, ölümün istenerek tercih edilmesini anlamakta güçlük çekmektedir. İçinde buldukları toplumun halini çelişiklere dikkat çekerek yansıtan mizah dünyası ise bize toplumun intihara yaklaşımı hakkında (kısıtlı da olsa) bilgi vermesi açısından bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Toplumdaki uyumsuz kalıpları, ikircikli yaklaşımları zihinsel bir maharetle ortaya koyan mizah sanatçısı kusuru gülünç kılarak eleştirmektedir. Gülme kuramlarından uyumsuzluk teorisinin öne sürdüğü gibi beklenenden farklı bir sonuçla karşılaşmanın yarattığı sürpriz, gülmenin nedenini oluştururken üstünlük teorisinin öne sürdüğü kusurlu olanı alaya alma gülmenin duygusunu açıklamaktadır (*akt. Kılınc 2008*). Çizgi dili dolayısıyla mizah yapılan karikatür dünyasında intiharın temsiline incelendiği bu çalışmada, çizerlerin, intihar fenomenine farklı birçok yaklaşımı saptanmıştır. İncelenen karikatürlerin yarısından fazlasında "intihar girişimi süreci" işlenerek bunun üzerinden gözlemler ve eleştiriler aktarılmaktadır. Ele alınan karikatürlerin yaklaşık üçte birinde ise "tamamlanmış intiharlar" konu edilmektedir. İntihar konulu karikatürlerde çoğunlukla (%92) "insanların intiharları" konu edilirken bir kısmında intiharın temsili "hayvan intiharları" (%5,7) ve/veya "cansız nesnelere intiharı" (%1,9) üzerinden yapılmaktadır. İncelenen

karikatürlerin büyük çoğunluğunda (%79) intihar olgusu *erkek* dünyasına ait bir davranış olarak çizilirken, kadınlar intihar etme konusunda daha kararsız, hatta bu eylemde erkeği *yarı yolda bırakan* (%21) cinsiyet olarak temsil edilmektedir. Yapılan çalışmalarda intihar girişimlerinin kadınlarda, tamamlanmış intiharların ise erkeklerde daha sık rastlandığı doğrudur, ancak karikatürlerde temsilinde izlenen sekiz kat daha sık görülme oranı bunun gerçekten çok üzerindedir ve bu temsil yoğunluğu anlamlıdır.

Karikatürlerde intihar yönteminin sunulması incelendiğinde %32 oranla yüksekten atlamanın ilk sırada yer aldığını, onu yakın oranla (%28) ası yönteminin takip ettiği görülmektedir. Suya atlama (%12,5) üçüncü sırada yer alırken dünya ve ülkemiz literatüründe ilk üç sırada –erkek intiharlarında ikinci sırada- yer alan ateşli silah yöntemi ve kadın intiharlarında ilk sırayı alan toksik madde ve ilaç alımı ise daha az oranda (%5,4) ve arka sıralarda yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda ası, ateşli silah ve ilaç/toksik madde alımı yöntemlerinin arkasından gelen yüksekten atlama yönteminin karikatürlerde ilk sırayı alması (%32) bu tür intiharlar girişimlerinde sürecin medyada daha sunulabilir olması nedeniyle kolaylıkla açıklanabilir.

Medyada intiharın temsilinin büyük önem taşıdığı taklit (kopya) intiharlar 205 karikatürden yalnızca 2'sinde konu edilmektedir. Medya metinlerinde haber formatında çıkan intihar olaylarının risk altında olan kişileri etkilediği ve taklit intiharlara sebep olduğu bilinen bir gerçekliktir; fakat intihar konulu karikatürlerin nasıl bir etki yaptığı üzerine literatür çalışması sırasında rastlamış olduğumuz iki çalışmadan biri Mishara tarafından yazılmış olan "How the Media Influences Children's Conceptions of Suicide" (2003) başlıklı çalışmadır; bu makalede intihar konulu bazı karikatürlerden örnekler verilmekte, fakat çocuklara yönelik olumsuz etkinin tartışıldığı bölümde sadece haber metinlerinden örnekler verilmektedir. Karikatürlerin Werther etkisinden söz edilebilse bu durum mizahın bir sanat türü olması nedeniyle

karikatürlerde, haber metinlerinde olduğu gibi bir hukuki yaptırıma ve/veya etik sınırlandırılmaya gidilmemesi gerektiği için konuyla ilgili tartışmalar başka bir düzlemde tartışılmalıdır. Diğer çalışma ise Lester'ın "Reflections on Jokes on Cartoons about Suicide" (2012) başlıklı araştırmasıdır: 73 tanesi intihar bombacılarıyla ilgili olan toplam 118 politik karikatürün analizinden oluşan bu çalışma intihara yönelik bakış açısının genel olarak olumsuzluğunu gözler önüne seren bir çalışmadır.

Gerçeklikte intihar davranışı gösteren bireylerde yarıya varan oranlarda ruhsal bozukluğa rastlanmakta iken intihar karikatürlerde bu ilişkilendirme %4,3 oranında kalmaktadır. Bu durum, mizahçıların intiharı bir sağlık problemi olarak değil, bir sosyal sorun olarak vurgulaması ve çeşitli toplumsal sorunların yarattığı çöküntünün vardığı bir son olarak ifade etme eğilimi şeklinde yorumlanabilir. Ruhsal rahatsızlıkların biyolojik boyutu kadar sosyal boyutunun da olması, olumsuz yaşam deneyimlerinin, yoksulluk, politik şiddet, toplumsal şiddet, toplumsal çöküntü, madde bağımlılığı ve ergenlik dönemi gelişimi, yaşlanma, ailedeki ve iş hayatındaki değişmelerin gerek hastalığın ortaya çıkmasında gerekse seyrinde oynadığı rol göz önüne alınırsa bunun haklı bir yaklaşım olduğu ileri sürülebilir.

Karikatürlerde intiharın medyada temsili açısından çarpıcı olan diğer bir bulgu ise daha önce gazete haberlerinde tespit edilenin de çok üstünde bir oranda (%68,4) intiharın çözüm yolu olarak sunulmasıdır. Karikatürlerde yaklaşık %70 gibi yüksek bir oranda intihar duygusal ya da maddi kayıplara çözüm olarak gösterilmektedir. Bunların bir kısmında intiharın kendisi doğrudan dile getirilen ifadelerle önerilmekte, bir kısmında ise kişinin yaşadığı sorunlar için bir "çözüm" olarak ifade edilmektedir, fakat öte yandan da bir tür açık yapıt olarak sanat metninin çoklu okunabilir olmasından yararlanılarak aslında söz konusu olumsuz ve önyargı yüklü bakış açısının karikatürlerde mizah yoluyla bir eleştirisi de yapılmaktadır.

Karikatürlerde intiharın çözüm olarak sunulduğu durumların başında çiftler arasında geçimsizlik, terk edilme veya *aşkıını ispat etme* gibi konuları içeren duygusal problemler bulunmaktadır ve bu durum incelenen karikatürlerde %16,5 oranında yer almaktadır. İntiharın bir çözüm olarak sunulduğu durumlarda ikinci sıklıkta (%15) temsil edilen nedenler arasında fakirlik, kumar ya da kredi kartı borcu gösterilmektedir. Bu durumu hayli yakın oranlarda (%9-10) anlamsızlık, başarısızlık ve mutsuzluk duygusu izlemektedir. İntiharın çözüm olarak gösterildiği diğer durumlar utanç veya çaresizlik hissi, tehdit aracı olarak kullanma, yalnızlık ve öfke-sıkıntı hissi iken hastalık son sıralarda (%3) yer almaktadır.

Yurtdışında insanların intiharın olası nedenleri hakkındaki düşüncelerinin incelendiği çalışmalarda kadınlar için “duygusal kaybın”, erkekler için ise “maddi kaybın” yaygın bir intihar nedeni olduğu kabul edilmektedir. İntihar girişimi ve tamamlanmış intiharlar ile ilgili yapılan çalışmalarda ise ekonomik sorunlar risk faktörü olarak yer almakla beraber dünyada en sık görülen neden *kişilerarası iletişimde* ya da *aileyle ilişkilerde* yaşanan problemler olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında mizah dünyasında intiharın çözüm olarak gösterildiği durumların intiharın hem kendisine ait özelliklerle hem de toplumun zihninde yarattığı görünümle çok fazla paralel seyretmediği söylenebilir.

Medyada intiharın temsili açısından diğer bir etik sorun haberi yapılan intihar düşüncesi/eylemine romantik bir anlam yüklenmesi ya da gizemselleştirilmesidir. Ulusal basındaki gazetelerde yer alan intihar haberleriyle ilgili çalışmalarda bu oranlar yarıya yakın bulunurken intihar davranışına anlam yükleme oranının karikatürlerde de hayli yüksek olduğu görülmektedir. Kimi karikatürlerde intihara yüklenen söz konusu anlamlar eleştirilirken, kimilerinde ise intihar eylemine yer yer gizem katılarak romantize edilmektedir. İntiharın romantikleştirildiği ve intihar davranışının “aşkın kanıtı”, “kırgınlık” veya “özlem”in göstereni olarak çizildiği

görülmektedir. Söz konusu sıklığı “onurlu olma” ve “cesaret gösterme” izlemektedir. Bunların dışında intihar “sıra dışı olma”, “özel olma” gibi anlamlarıyla karikatürlerde sunulmaktadır. Bu saptamalardan yola çıkılarak (yukarıda da belirtildiği gibi) karikatürler için Werther etkisinden söz etmek uygun değildir; fakat bu saptamalar mizahçıların zihinsel coğrafyasının da intihar davranışına yönelik olarak yaygın bir biçimde toplumda bulunan olumsuz ve önyargı dolu bakış açısından etkilenmekte olduğu söylenebilir.

İntihar konulu karikatürlerde intihar davranışı ya da düşüncesi içinde olan kişilere karşı toplumun bu olguya nasıl yaklaştığı incelendiğinde ise karikatürlerin önemli bir kısmında intihar düşüncesi ve/veya intihar davranışı içinde bulunan kişinin *kaybeden* ya da *kaybedilmiş kişi* olarak alımlandığı ve kararından caydırılmaz ya da yardım edilemez olarak sunulduğu görülmektedir. Bu çalışmada ayrıntılı olarak incelenen 205 karikatürde intiharın temsiline ilişkin ele alınan tüm boyutlar birarada ele alındığında (karikatürlerin birer sanat metni olarak çoklu okumaya açık metinler olmasına rağmen) intihara ilişkin yanlış inançların ve ön yargıların mizah dünyasında da geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Bu sonuç, intihar literatüründe intihar ve/veya intihar girişimleri konulu haberler üzerine yapılan ve kitle iletişim araçlarında yer alan konuyla ilgili haberlerdeki eksik/yanlış bilgiye dayalı olarak üretilen metinlere yönelik eleştirel çalışmaların sonuçlarıyla tutarlıdır; eşdeyişle mizah dünyasında da kitle iletişim araçlarında yer alan haber metinlerinde olduğu gibi intihar düşüncesine ya da davranışına ilişkin bilgiler eksik, kimi zaman yanlış ve oldukça yetersizdir. Haber metinleri söz konusu olduğunda hukuki yaptırımlar ve etik sınırlandırmalar gibi yapılagelen uygulamaların benzerleri karikatür/mizah alanının sanatsal boyutundan dolayı söz konusu edilemez; dolayısıyla bu durumla ilgili olarak toplumsal farkındalığı artırma amaçlı farklı mücadele yöntemleri geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Alptekin K (2008) Sosyal Hizmet Bakış Açısından Genç Yetişkinlerde İntihar Girişimlerinin İncelemesi: Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Danışman: Prof.Dr. Veli Duyan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı.

Ateşçi F, Kuloğlu M, Tezcan E ve ark. (2002) İntihar Girişimi Olan Bireylerde Birinci ve İkinci Eksen Tanıları. Klinik Psikiyatri, 2002; 5: 22-27.

Aygün Cengiz S (2009) Basında Yer Alan İntihar ya da İntihar Girişimi Konulu Haberlerde Etik Sorunlar. Kriz Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, 21-37.

Carette PH, Soubrier JP (2010) Print Media and Suicide. 13th European Symposium on Suicide and Suicidal Behaviour, Roma, 1-4 Eylül 2010.

Dilsiz A, Dilsiz F (1993) İntihar Girişimlerinde Belirtilen Nedenler. Kriz Dergisi, 1(3):124-128. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/66/611.pdf>, Erişim Tarihi:12.01.2012.

Durak Batıgün A (2008) İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme. Türk Psikoloji Dergisi, Aralık 2008, 23 (62), 65-75.

Durkheim E (1992) İntihar. Çev.: Ö. Ozankaya. Ankara: İmge Kitabevi.

Eisenwort B, Berzlanovich A, Heinrich M et al (2007) Suicidology: Suicide Notes and Their Themes. , 2007 Jun; 78 (6):672, 674-8. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17119887>, Erişim tarihi: 14.12.2011.

Gençöz F (2008) Sinema Filmlerinde İntihar: Araştırma, Eğitim ve Sinematerapi. Kriz Dergisi, 16 (2): 1-9.

Goethe JW (1996 [1787]) Genç Werther'in Acıları. Çev.: Ülner N. Ankara: Öteki Yayınları.

Jamieson P, Hall Jamieson K, Romer D (2003) The Responsible Reporting of Suicide

in Print Journalism. American Behavioral Scientist, Vol. 46, No. 12, August, 1643-1660.

Karakuş N (2012) Medyada İntiharın Temsili: Karikatürde İntihar. Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç.Dr. S. Aygün Cengiz. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı.

Kendi Ö, Bilge Y, Tümer AR ve ark. (2000) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'nda Yapılan 3951 Adet Adli Otopside Tespit Edilen İntihar Vakaları Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 47/1-4: 153-161. Erişim: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/294/267_9.pdf, Erişim Tarihi: 12.01.2012.

Kılınc A (2008) Öğretimde Mizahi Kavramaya Dayalı Bir Materyal Geliştirme Çalışması: Bilim Karikatürleri. Doktora Tezi, Danışman: Prof.Dr. Selahattin Salman. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı.

Lester D (2012) Reflections on Jokes on Cartoons about Suicide. Death Studies, Volume 36, Issue 7, 664-674.

McAndrew F, Garrison A (2007) Beliefs About Gender Differences in Methods and Causes of Suicide. Archives of Suicide Research, 11: 1-9. <http://faculty.knox.edu/fmcandre/USUI A 240279.pdf>, Erişim tarihi: 14.12.2011.

Mishara BL (2003) How the Media Influences Children's Conceptions of Suicide. Crisis 2003; Volume 24 (3): 128-130.

Palabıyıköğlü R, Karacan E (2008) İntihar Davranışı ve Medya. Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics 1(3):43-52.

Palabıyıköğlü R, Birçek İ, Yılmaz B, Yargıcı S, Gürel D (2001) Medyada İntihar Davranışının Sunumu. Kriz Dergisi, 9 (2):11-22.

Palabıyıköğlü R (1994) İntihar Davranışı ve Kitle İletişim Araçları. Kriz Dergisi, 2(2):277-284.

Palabıyıköğlü R, Azizoğlü S, Haran S, Özayar H (1994) Gazetelerdeki İntihar Haberlerinin Okuyucuya Nasıl Yansıtıldığına İlişkin Bir Çalışma. Kriz Dergisi 2(2): 285-292. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/63/599.pdf>, Erişim tarihi: 06.01.2012.

Reich W (1998 [1945]) Dinle Küçük Adam. Çev.: Tiğrek Z, Ankara: Öteki Yayınevi.

Sakarya D, Güneş C, Sakarya A (2013) İnternette İntiharı Aramak: İnternet Sitelerinin İntihar ile İlişkili İçeriklerine Göre Değerlendirilmesi. Türkiye Psikiyatri Dergisi, 24 (1):44-48.

Sayı I (2008) Krize Müdahale ve İntiharı Önleme. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sayı I (1994) Türkiye'de İntihar Sorunu. Kriz Dergisi. 2(2): 293-298. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/118/818.pdf>, Erişim Tarihi: 12.01.2012.

Schmidtke A, Schaller S, Wasserman D (2005) Seri İntiharlar ve Medya Gündeminde İntihar. Kriz Dergisi, Cilt 13, Sayı 3, 33-36.

Sonneck G, Etzersdorfer E, Nagel-Kuess S (1994) Imitative Suicide on the Viennese Subway. Social Science & Medicine, 38(3):453-457.

Şavur E, Aygün Cengiz S, Karakuş N (2013) 2008 Yılında Ulusal Basında Yer Alan

İntihar ya da İntihar Girişimi Konulu Haberlerde Etik Sorunlar.

<http://intiharionleme.org/calisma.pdf>, Erişim Tarihi: 19.07.2013.

Şen N (2008) Toplumsal Anlam Dünyası ve İntiharın Toplumsal Algısı: Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof.Dr. Fügen Berkay. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.